

RVT 5.02 TOIMINGU VAIDLUSTUS

Riigi valimisteenistus (RVT) on jätnud oma 5.02.2026 vastuses¹ rahuldamata MTÜ Ausad Valimised ja Märt Põdra taotluse elektroonilise hääletamise süsteemi anonüümitud logidega tutvumiseks. Taotlus lähtus Riigikohtu kaasuse 5-26-1 lahendis toodud soovitustest ning tõi ära soovitud andmed MTÜ teadusprojekti kohta, mille raames sooviti anonüümitud logisid kasutada. RVT ei vaidlusta, et kaebajad on taotluses vajalikud andmed esitanud ning need on taotluse hindamiseks piisavad, kuid väidab, et MTÜ teadusprojekt “ei kvalifitseeru teaduslikuks kasutuseks RKVS tähenduses”, kuna selle plaanitavaks väljundiks on vaatlusraport.

Kaebajad vaidlevad sellele seisukohale vastu ja väidavad, et vaatlusraporti koostamine valimisvaatlejate MTÜ poolt on kindlast metoodikast lähtuv süstemaatiline tegevus uute teadmiste saamiseks konkreetsete valimiste kohta ning on samaväärne mistahes muu erialase instituudi või muu teadmuse loomise ja süstematiseerimisega tegeleva asutuse koostatava raportiga enda pädevuses olevates küsimustes.

RVT arvates on eesmärk “veenduda häältelugemise protseduuride ja auditite käigus esitatud väidete korrektsuses” seotud vaatlejate poolse kontrolli- ja järelevalvefunktsiooniga. Isegi kui see seisukoht ei pruugi olla täiesti vale, siiski on väidete korrektsuse ja faktilise tõesuse tuvastamine tüüpiline teaduslik tegevus ega pea olema seotud kontrolli- või järelevalvefunktsioonidega. RVT osutab oma vastuses õigesti sellele, et vaatlejate tegevust määratleb RKVS §19⁴ vaatlejate õigustest, kuid RVT allajoonitud “kontrolli- ja järelevalvefunktsiooni” väljendab otsesemalt pigem RKVS ptk 12 avaldustest ja kaebustest, mida vaatlejad selles rollis praktiliselt kasutavad.

KOV valimisi puudutavate kaebuste ja puuduse avalduste esitamise tähtajad on möödas ning valimistulemused on välja kuulutatud ja seetõttu ei saa MTÜ tegevusel raporti koostamisega olla vahetut kontrolli või järelevalvefunktsiooni. Ka RKVS ei määratle vaatlusraporteid ja vaatlusraporti formaalse kontrolli- või järelevalvefunktsiooni välistab valimiste korraldaja ja järelevalvaja seaduslike kohustuste puudumine seoses raportitega. Ka vaatlejatel pole kohustust raporteid koostada ega ole MTÜ Ausad Valimised sõlminud RVT ega ühegi teise osapoolega lepingut sellise raporti koostamiseks, kuigi on taotluses lubanud valmiva raporti RVT-le, avalikkusele jt huvitatud osapooltele kättesaadavaks teha.

Vaatlusraporti koostamine on vaatlejate poolt vaatlemise käigus kogutud teabe süstematiseerimine, et range metoodilise töö tulemusel saada uuel üldistustasemel kvalitatiivselt uusi teadmisi valimiste käigu kohta

– sellega on vaatlusraport tüüpiline teadusprojekt, millel pole vahetut eesmärki väljaspool uute teadmiste saavutamist. Seejuures eeldab materjali süstematiseerimine ja metoodiline töö sellega ka teadaolevate väidete kontrollimist eraldi ning kogumis, milleks on kaebajad taotlenud ligipääsu elektroonilise hääletamise süsteemi anonüümitud logidele. Kaebajad juhivad VVK tähelepanu asjaolule, et valimiste korraldus tervikuna peab vastama teadusliku maailmapildi raames tunnustatud tõenduspõhisuse põhimõttele, st valimiste ja nende läbiviimise sammude korrektsust tagama pidavad faktid peavad olema tõendatavad, tõendatud ja tõendused taasesitatavad – ja sellest põhimõttest lähtuvad oma tegevuses ka vaatlejad.

Kuna logidega tutvumise õiguse vaatlejatele näeb eksplitsiitselt ette RVT infoturvapoliitika, siis on infoturvapoliitikat koostades punkti 9.2.5 juures eeldatud, et vaatlejal on legitiimne õigus nende logidega tutvumiseks ja selline tutvumine peab vähemalt teatud puhkudel olema kooskõlas teadusliku otstarbega, mis seatakse sellise tutvumise tingimuseks turvapoliitika punktis 8.11 ja RKVS §48⁶ lg8 teises lauses. Kaebajad väidavad, et vaatlusraporti koostamine on tüüpiline olukord, mille raames vaatlejate tegevus on peamiselt teadusliku eesmärgiga ega ole seotud kontrolli- või järelevalvefunktsiooniga, millel võiks olla vahetuid tagajärgi valimiste käigule või tulemusele. Seejuures on RKVS §48⁶ lg8 tõlgendamisel kohaseks abivahendiks RVT turvapoliitika kuni 2024. aasta aprillini kehtinud versioon, mis 2024. aasta seadusemuudatustega varasemast RVT ja VVK siseregulatsioonist tõsteti RVKSi ja milles olid antud vaatlejatele audiitoritega võrdsed õigused.

Kuna MTÜ tegutseb vastavalt põhikirjale avalikes huvides, siis vastab MTÜ tegevus teadusliku uurimistöö põhimõtetele ka selles osas, mis puudutab tulemuste avaldamist ja ühiskonnale kättesaadavaks tegemist. MTÜ põhikiri² toob ühemõtteliselt välja, et oma eesmärkide saavutamiseks “luuakse ja vahendatakse teadmust” ja selle tarvis koondatakse ja esindatakse asjatundjaid kohalikult ja rahvusvahelisel tasemel. Kuigi RVT annab oma vastuses TAIKS §3 lg3 tuginedes mõista, et teadusprojekte peaks ellu viima “evalveeritud teadus- ja arendusasutused”, siiski ei sea sellist piirangut TAIKS §3 lg1, mille kohaselt on teadus- ja arendustegevuse osaliste ring avatud ning sinna võivad kuuluda kõik, kes “kavandavad, viivad läbi, korraldavad, rahastavad, toetavad või hindavad teadus- ja arendustegevust või avaldavad teadus- ja arendustegevuse tulemusi”.

Taotluses oli toodud välja teadusprojekti vastutajana Märt Pöder, kelle CV oli lisatud taotlusele ja kes on pidanud ettekandeid elektroonilisele hääletusele spetsialiseerunud teaduskonverentsidel ja kelle vaatlusraportite tulemusi on kajastanud oma uurimistöödes ka teised teadlased. Seejuures läbis Märt Põdra ettekanne E-Vote-ID 2023 konverentsi doktorantide sektsioonis eelretsenseerimise ning Märt Pöder pidas lisaks lühiettekande ka sama konverentsi plenaaril, mida omakorda

arendas E-Vote-ID 2025 konverentsil edasi TTÜ doktorant Tarvo Treier, kes viitab ettekannet ka oma teadusartikli allmärkustes 18 ja 19³. Konverentsi 2026. aasta sügisel Tallinnas kaaskorraldab RVT, mis joonib alla konverentsi asjaspepuutuvust elektroonilise hääletuse küsimuste teadusliku arutamise jaoks ning ühtlasi Märt Põdra valdkondlikku pädevust, mis on kahtlemata teada ka RVT-le.

Kuigi teadusprojekti viib läbi MTÜ pädev esindaja, siiski on lõplik vastutus teadustöö põhimõtete järgimise eest MTÜ juhatusel kollektiivselt, mis maandab riskid, mis võivad olla seotud anonüümitud logide usaldamisega üksikutele teadlastele või vaatelejatele. MTÜ-l on kolm juhatuse liiget ja juhatuse liikmetest Heldur-Valdek Seeder on kogemustega valimisvaatleja alatest 2015. aastast ning MKMi 2019. aasta e-hääletuse tööühma liige nagu on ka vaatlusraportiga seotud teadusprojekti eest vastutav Märt Pöder. Oudekki Loone on rahvusvahelise koolituse ning kogemusega valimisvaatleja, kes on ise koolitanud valimisvaatlejaid erikursuste raames, sh välisriikides. Kaebajate võime kasutada vastutustundlikult taotletud anonüümitud logisid ühingu teadmuse loome ja süstematiseerimise töö raames on väljaspool kahtlust ja logide kasutamine MTÜ vaatlusraporti koostamisel on nende RKVS §48⁶ lg8 teises lauses nõutud teaduslikul otstarbel kasutamine.

Kaebajad taotlevad RVT 5.02 toimingute tunnistamist õigusvastaseks ning anonüümitud logidega tutvumise võimaldamist vastavalt infoturvapoliitika punktile 9.2.5, mida Riigikohus oma kaasuse 5-26-1 lahendis RKVS §48⁶ lg8 teise lausega vastuolus olevaks ei pidanud.

Viited

1. *RE: TAOTLUS: EHS-i anonüümitud logide analüüsimine* (RVT 5.02)
2. *MTÜ Ausad Valimised põhikiri* (MTÜ 2024)
3. *Re-voting Under Surveillance: National eID Transaction Logs as a Threat to Coercion Resistance in Estonian Internet Voting* (Treier 2025)